

goternes skandinaviske afstamning i diskret tavshed, og det lærde 17. århundredes største beundrer af de gamle germanere i almindelighed og svenskerne i særdeleshed, Hugo Grotius, afviste teorien. En dansk eller norsk forfatter havde næppe heller modstået fristelsen til at minde om Ludvig Holbergs 193. epistel, hvori han raillerer over Rudbecks *Atlantica* med en klage over, »at det *etymologiske* og *anagrammatiske Studium*, samt det *cabbalistiske*, ikke her i Landet haver været nok *cultiveret*«, for derpå at fremsætte en teori om den trojanske krigs lokalisering til Danmark og begrunde den med visse slående navneligheder (Nestor > Næstved, Palamedes > Palle Mikkelsen o. s. v.).

Med Rudbecks efterklange i det 18. århundredes Sverige og Frankrig ender Svennung's oversigt, men dermed er goticismens historie ikke ude. Et af dens interessanteste kapitler, som endnu trænger til en nærmere udforskning, er de traditioner, som fører frem fra det 17. århundredes lærde fantasier til det 19. og 20. århundredes nationalromantiske historieskrivning eller kritisk-exegetiske forskning i de senantikke kildetekster. I denne forskning står Svennung selv som en fornem repræsentant for den moderne goticisme, der vil forsvare overleveringens troværdighed med navneligheder.

TORBEN DAMSHOLT

ROBERT S. HOYT (udg.): *Life and Thought in the early Middle Ages*. Minneapolis, The University of Minnesota Press, 1967. vi + 165 s. \$ 1,95.

Foreliggende bog offentliggør en række forelæsninger, som otte ogsaa i Europa velkendte amerikanske historikere afholdt i foråret 1963 under auspicer af Universitetet i Minnesota. If. redaktørens programudtalelse er det konkrete maal for publikationen at anfægte det anfægtelige begreb »sort middelalder« ved en demonstration af den tidlige middelalders aktivitet indenfor en række væsentlige områder og ved en fremhævelse af periodens relevans overfor eftertiden.

HOYT's introduktion bidrager kun i ringe grad hertil, naar han hævder, at det 12. aarhundredes aandelige og materielle ekspansion ikke kunne være opstaaet, hvis hele den forudgaaende periode havde været et civilisationsmæssigt vakuum. Han overser herved den forskningsmæssige revaluering – bl. a. fra amerikansk side – som har fundet sted allerede overfor det 10. aarhundrede og synes iøvrigt at forplumre begreberne endnu engang, naar han vil udskifte begrebet »sort middelalder« med betegnelser som »overgangsperiode« og lign. Herved er næppe meget vundet, og synspunktet forekommer iøvrigt uhistorisk: Enhver periode har sin historiske *raison d'être* i sig selv, og selv om den er nok saa meget et produkt af en foregaaende periode, bør den principielt forstaaes som en enhed og i hvert fald ikke som en »forløber« for en fremtidig udvikling. Naar Hoyt dernæst mener, at en udveksling af betegnelsen »sort middelalder« med mere neutrale betegnelser vil bevirke, at man undgaar værdibelastede udtryk som »kulturfald« og »barbarisk« etc., maa det konstateres, at han er den første til at forsynde sig herimod, naar han erklærer: »If the centuries following the Roman Empire were an aftermath of a higher civilization, they were also the prelude to another higher civilization« etc. Overfor verbositet af denne art kan det

maaske være nyttigt at have Brechts ord for øjnene, at sandheden altid i sidste instans er konkret. Kravene om konkretisering, nuancering og præcisering af terminologien rummer formentlig den middelalderlige forsknings vigtigste arbejdsopgaver i de næste aartier netop f. s. v. angaar den tidlige middelalders historie.

K. FISCHER DREW skriver om »The Barbarian Kings as Lawgivers and Judges«. Titlen disharmonerer med redaktørens programudtalelse. Hun understreger med megen ret den fremragende kildeværdi, som historikeren møder i de germanske lovcodices fra tidlig middelalder, og hvis hovedtema gennemgaaende er germanernes koeksistens med den romerske befolkning. Naar hun dernæst betoner den signifikante tavshed, hvormed samtidige romerske forfattere tilhørende aristokratiet omfattede deres germanske naboer efter koloniseringsprocessen, maa man imidlertid forundre sig over hendes valg mellem to mulige forklaringer herpaa: At man valgte at ignorere germanerne, eller at de ikke spillede nogen større rolle i det daglige liv. Forfatteren vælger alternativets første mulighed. Jeg ville foretrække den anden mulighed; germanerne var faa, gennemsivningen var langsom og havde derfor givet mulighed for en successiv tilvænnning, hvorfor koloniseringen næppe har affødt en psykologisk cæsur.

R. S. LOPEZ skriver som rimeligt er om byer og handel. Han citerer Isidor af Sevilla, som sagde, at en by bestaar ikke af sten, men af mennesker. Tilsvarende forsøger Lopez at anlægge et sociologisk perspektiv paa det tidlige europæiske byvæsen. Præliminært søges fænomenerne handel og byvæsen rendyrket hver for sig, hvilket utvivlsomt er korrekt for denne tidlige periode. I kvantitativ henseende er imidlertid alle spørgsmaal til kildematerialet svære at besvare. Det efterlader en undren, at Birka skønnes dobbelt saa stor som det samtidige Paris i areal, og at Gdansk kun rummede 350 mennesker – efter et skøn – mod det tilsvarende tal for Milano paa 14.000. For handelens vedkommende er kun gisninger tilbage om kvantitative størrelser. Diplomernes oplysninger er lidet repræsentative, og numismatikken vidnesbyrd sjældent eller aldrig saa interpretationsegnede som ønskeligt var. Lopez trækker et af numismatikken gamle spøgelse frem: Under Karl den store formindskedes sølvindholdet i mønterne, hvilket efter L. betyder mindre handel. Hvorfor? En given mængde sølv kan tværtimod benyttes til at akcentuere omsætningen, hvis der i hver mønt er mindre sølv end før. Betyder dernæst ophøret af de ganske smaa mønter, at en luksushandel havde bedre mulighed for at overleve end den praktiske og lokale handel? Argumentationen er kun vanskeligt forenelig med forfatterens fortolkning af ophøret af udmøntning af en guldsolidus, hvilket skulle betyde en reduktion af langdistancehandelen, som imidlertid atter maa have været overvejende en handel med luksusvarer. For ingen historisk disciplin synes det saa vanskeligt som for numismatikken at tilvejebringe adækvans mellem præmisser og konklusioner. Om byerne faar Lopez fremsat en række rammende bemærkninger, som f. eks., at bygningsmæssig forbindelse tilbage til romersk tid ikke nødvendigvis indicerer beboelsesmæssig kontinuitet; eksempler er London og Budapest. Ligeledes maa der ogsaa skelnes mellem beboelsesmæssig og bymæssig kontinuitet, idet L. vender tilbage til sit udgangspunkt og udbygger Isidors dictum med en udtalelse fra den græske digter Alcæus, hvorefter det konstitutive element i en by mere er dens befolknings evne til at udnytte de foreliggende muligheder end

den rent beboelsesmæssige kontinuitet. Med udgangspunkt i den antikke identifikation mellem civilisation og urbanisation konkluderer L., at det var kirken som frelst de middelalderlige byer og ikke handelen. Katalysator for den gryende bydannelse er if. L. dernæst behovet for protektion efter ophøret af den lange europæiske fredsperiode mellem germanerinvationer og normannerne og araberne i 8. og 9. aarh. Først med den kommercielle ekspansion i det 10. aarh. bidrager handelen sit til den europæiske bybevaring og bydannelse. – Afhandlingen er inciterende, men efterlader læseren med et behov for henvisninger.

J. R. STRAYER begiver sig endnu engang ud paa feudalismens jagtmarker. Udgangspunktet er hans definition af feudalismen som ensbetydende med magtens partikularisering og fordeling paa en række private aristokrater. Til trods for denne definition og til trods for henvisning til Richardson og Sayles's provokerende arbejde *The Governance of Medieval England*, hvis fremstilling af det anglo-normanniske samfunds militære apparat han principielt anerkender, hævdes netop England efter 1066 sammen med Frankrig at være et eksempel paa et ekstremt feudaliseret samfund. Der er i saa fald ikke kongruens mellem definition og terminologi. Stenton har til fulde paavist det anglo-normanniske samfunds feudale elementer, hvilket imidlertid ikke legitimerer Strayers egen definition. Atter her ville en konkretisering have været velgørende. – Iøvrigt er afhandlingen en spinkel synthese paa grundlag af Dubys og Lemarigniers arbejder om feudalismens to hinanden afløsende sociale lag begyndende med det feudale højaristokrati, som delvis var identisk med det gamle embedsaristokrati, som o. 1000 svækkedes af en yderligere social atomiseringsproces, som introducerede ogsaa almindelige riddere som deltagere i den politiske og militære magts udøvelse.

ADOLF KATZENELLENBOGEN bringer en meget selvstændig analyse af en række Kristusbilleder hentet fra bibler, sakramentarer, krucifikser etc. Temaet er fascinerende, men behandles som i saa mange kunsthistoriske analyser som om de betragtede objekter befandt sig i et historisk tomrum. Men maaske lader de paa-gældende Kristusbilleder sig ikke interprettere udover de formentligt motive-rende bibelcitater, som Katzenellenbogen anfører. Afhandlingen forekommer derfor trods megen lærdom og selvstændighed noget uvedkommende.

Med vanlig provokation har LYNN WHITE skrevet om det tavse flertals til-værelse i middelalderen. Den tyske versificerede roman *Ruodlieb* bruges som udgangspunkt for at give et konkret eksempel paa et nordvesteuropæisk bonde-samfunds optimisme og vitalitet o. 1050. Iøvrigt inddrages Whites snart gammel-kendte travere: Trevangsbrugets indførelse, hesten som trækdyr i stedet for oksen, stavselens introduktion, hesteskoens anvendelse o. s. v. Afgørende er naturligvis disse fænomeners tidsmæssige og geografiske placering, som er mere problematisk end White vil indrømme. Vidnesbyrd af saa forskellig proveniens som hestesko fra Yenscionraadet i Sibirien fra ca. 900 og udtalelser fra det 14. aarhundredes kronikører om hestens større fortræffelighed end oksen som træk-dyr bruges til at danne et billede af den europæiske økonomiske ekspansion om-kring midten af 1000-tallet. Om denne ekspansions eksistens kan der næppe herske tvivl. Dens sammenhæng med de af White omtalte fænomener er derimod mere problematisk. – De afhandlinger, som forhaabentlig vil tegne den frem-

tidige forskning af det middelalderlige samfund *au fond*, maa begrænse deres sigte og forsøge at eftergøre, hvad Duby har gjort for Maconomraadet. Mængden af publicerede, men ubenyttede diplomer er fortsat legio.

J. C. MCGALLIARD forsøger at betragte Beowulf og Bedas *Historia Ecclesiastica* som komplementære tekster fra samme kultur og som bekræftende og illustrerende hinanden. Temaet behandles detaljeret og aabner muligvis vej for nøjagtigere placering af Beowulf.

T. J. OLESON behandler vikingernes nordlige ekspansion og hævder i forbindelse med sin omtale af den islandske kolonisering af Grønland, at der er vidnesbyrd om en tilsvarende ekspansion i Nordøstamerika og tillægger disse islandske kolonister det fra eskimoiske kilder kendte navn *tunit*, som if. Oleson hverken henviser til eskimoer, nordamerikanske indianere eller bærere af den sakaldte Dorset kultur, men netop udvandrede islændinge, som via Grønland koloniserede disse omraader. Dorset eskimoerne var de eneste mennesker som nordboerne kunne møde paa deres ekspeditioner mod nord, syd og vest. Disse eskimoers særpræg forsvandt imidlertid i det 11. og 12. aarhundrede – altsaa netop paa det tidspunkt, da disse eskimoer mødte islændingene. If. Oleson er det dette sammenstød mellem to kulturer, de avancerede vikingers og de primitive Dorset eskimoers, som affødte den af Therkel Mathiassen i 1922–23 identificerede Thule kultur. If. Oleson er saaledes den primære aarsag til nordboernes sproglige og religiøse forsvinden paa Grønland denne racemæssige blanding og hverken underernæring, epidemier, klimaændring eller krigerisk underlegenhed i relation til eskimoerne. De nutidige eskimoer paa Grønland skulle saaledes have Thule kulturens bærere som forfædre og dermed delvis nedstamme fra de gamle nordboer. – Jeg maa erkende, at jeg ikke er kompetent til at vurdere denne these efter fortjeneste, men maa nøjes med at henvise til uoverensstemmende forklaringer hos danske Grønlandsforskere, jfr. f. eks. J. Meldgaard i hans afhandling: »Eskimo-arkæologien i etnografiens tjeneste« i bogen *Menneskets mangfoldighed*, København 1958, s. 25 ff. Her identificeres *tunit* folket med Dorset eskimoerne.

KARL F. MORRISON foregriber sit store værk fra 1969, *Tradition and Authority in the Western Church*, i en afhandling, hvis incoherente titel afspejler et kun delvist vellykket forsøg paa at komprimere forfatterens tanker om det tidligt middelalderlige samfunds religiøse og intellektuelle bevægelser: »The Church, Reform and Renaissance in the early Middle Ages«. Forfatteren bør vinde tilslutning, naar han anfægter den omsiggribende brug af ordet renaissance som betegnelse for snart sagt ethvert aandeligt lysglimt i den tidlige middelalder. Saaledes mente allerede kong Chilperic sig værdig til at blive foreviget som Apollon, fordi han søgte tilføjet fire bogstaver til alfabetet. Anfægtelsen er berettiget, fordi baade den karolingiske og den ottoniske »renaissance« som slutmaal ikke havde nogen genoplivelse af den antikke kultur, men derimod overvejende var teologisk i sit sigte. De syv artes liberales var redskaber, ikke maal. De to bevægelser bør derfor bedre og mere jordbundet kaldes reformer og udgør sammen med Gregorianismen, hvis stødkraft var specifikt ecclesiologisk snarere end generelt teologisk, if. Morrison det bedste argument imod en opfattelse af den tidlige middelalder som mørk. Morrison søger derefter at paavise, at en række doktriner af væsentlig betydning for europæisk aandsliv har deres oprindelse i kirkerefor-

men i det 11. aarhundrede: Den konciliære doktrin, som den tyske bispemagt skulle repræsentere; den af kardinalerne repræsenterede doktrin, hvorefter kirkens auctoritas ultimativt beroende hos kardinalkollegiet; folkesuverænitetsdoktrinen, som if. forfatteren skulle være provokeret af Gregor 7. selv ved hans appel hen over hovedet paa kirkens biskopper og præster direkte til lægfolket; og endelig naturligvis den monarkiske doktrin, som Gregor 7. var eksponent for. Selv om Morrison naturligvis er klar over, at visse af disse doktriner har deres oprindelse i en tidligere periode, mener han, at investiturstridsperioden saa at sige udkrystalliserede doktrinerne, hvilket dog vistnok maa siges at presse emnet for meget. Om en folkesuverænitets-teori er der vel slet ikke tale, og valgdekretet af 1059, som gav kardinalbiskopperne det afgørende ord ved pavevalget, bør snarere forstaaes som udsprunget af en konkret, politisk situation end som foregribende en meget senere udvikling. Den konciliære og monarkiske doktrin indenfor kirken er selvsagt af ældre oprindelse end reformperioden. Morrison forekommer derfor i nogen grad at ville læse historien baglæns, hvilket let fortaager en forstaaelse af reformkirkeperioden.

Afhandlingernes niveau ligger højere end tilsvarende amerikanske essay-samlinger. Alligevel savnes en mere konkret fællesnævner og en besvarelse af mere konkret formulerede spørgsmaal. Indtrykket bliver derfor kalkidoskopisk.

MOGENS RATHSACK

ERIC JOHN: *Orbis Britanniae and Other Studies. Studies in Early English History*, ed. by H. P. R. FINBERG, vol. IV. Leicester University Press 1966. xii + 303 s. 42 sh.

Eric John, der er lecturer ved universitetet i Manchester, udsendte i 1960 sin *Land Tenure in Early England* (anm. i HT 12. rk. II, s. 552-53), hvori han gjorde op med den hidtil akcepterede opfattelse af det angelsaksiske samfunds struktur, den 'germanistiske' opfattelse, der går tilbage til Stubbs og senest er stadfæstet af Stenton i hans *Anglo-Saxon England*. Han påviste her, hvilke betydelige vanskeligheder der er ved at få Stubbs's billede af det oldengelske samfund som et demokrati af frie, selvejende germanske bønder, der afgjorde deres anliggender suverænt på tinge, til at harmonere med det forhåndenværende kildemateriale; han skitserede i stedet et overvejende aristokratisk samfund, domineret af en professionel krigerklasse, og han slog fast, at dette samfund kendte en vidtgående feudalisering. Han antydede endog, at feudaliseringen af England i 1066 snarere nærmede sig sin afslutning end tog sin begyndelse, idet lejetropper allerede siden Æthelred den Andens tid var begyndt at vinde frem på bekostning af det feudale opbud, som fyrden var. I sin nye bog, følger John dette arbejde op og søger at sætte noget i stedet for det, han forkastede. Det ser umiddelbart ud som lidt spredt fægtning, idet bogen består af otte afhandlinger, nogle har været trykt tidligere, suppleret af nogle småstykker om til dels ret specielle problemer, men i praksis falder bogen i to dele, idet de tre første afhandlinger drejer sig om den angelsaksiske samfundsstruktur med særligt henblik på kongemagten, mens resten behandler de økonomiske og politiske aspekter af den cluniacensiske reforms gennemførelse i England.